

ποιότητων, ὡσπερ καὶ ἡ γεῦσις ἀφή τίς ἐστίν. Οὕτω γὰρ φαίνεται, ὅτι πάντα τὰ ζῶα ἔχουσιν αἰσθησιν τροφῆς. Οἷς δ' ἂν ἐνυπάρχουσι αἰσθησιν τροφῆς, τούτοις ἐνεστί καὶ πείνα καὶ δίψα, ὧν ἐκάτερον ἐστὶν ἐπιθυμία τροφῆς· ἡ μὲν πείνα ἐπιθυμία θερμοῦ καὶ ξηροῦ, διότι ἔχει λόγον τροφῆς· ἡ δὲ δίψα ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ, διότι ἔχει λόγον πόσεως. Ὁ δὲ χυμὸς ἐστὶν οἷον ἡδυσμὰ τι τούτων. Ὁ γὰρ ἡδύνων χυμὸς δηλοῖ προσήκουσαν ἀναλογίαν τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ ἐν τῇ τροφῇ· ὅθεν μᾶλλον ἀνήκει πρὸς τὴν ἡδύτητα τῆς τροφῆς ἢ πρὸς τὴν χρείαν. Οὕτω τοίνυν ὅπου ἐστὶν αἰσθησιν ἀφῆς, ἐστὶν ὄρεξις. Πῶς δὲ ἡ φαντασία ἔχει πρὸς τὸ αἰσθητικὸν καὶ ὄρεκτικόν, ὕστερον ῥηθήσεται. Τισὶ δὲ ζῴοις, ὑπὲρ ταῦτα τὰ τρία, δηλονότι τὸ φυτικόν, τὸ αἰσθητικὸν καὶ ὄρεκτικόν, ἐνεστί καὶ τὸ κατὰ τόπον κινητικόν· ἄλλοις δὲ πρὸς τούτοις τοῖς τέσσαρσιν ἐνυπάρχει τὸ νοερὸν καὶ νοῦς αὐτός, δηλονότι τοῖς ἀνθρώποις καὶ εἴ τι ἄλλο γένος πραγμάτων ὁμοιον τοῖς ἀνθρώποις, ἢ καὶ τιμιώτερον τῶν ἀνθρώπων. Εὐρίσκειται δὲ τι τιμιώτερον τῶν ἀνθρώπων, ὃ ἐνεστί νοῦς· ἐστὶ γὰρ ἐν ταῖς χωρισταῖς οὐσίαις καὶ ἐν τοῖς σώμασι τοῖς οὐρανίοις, εἰ μόνον ἐμψυχα εἰσίν. Ἄλλ' ἐν τοῖς ζῴοις θνητοῖς οὐκ ἐστὶ γένος τι νοῦν ἔχον εἰ μὴ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ. Ἐπεὶ γὰρ ὁ νοῦς οὐκ ἔχει ὄργανον σωματικόν, οὐ δύνανται ποικίλλεσθαι τὰ νοῦν ἔχοντα κατὰ τὴν διάφορον συμπλοκὴν τῶν ὀργάνων, ὡσπερ ποικίλλονται τὰ εἶδη τῶν αἰσθητικῶν κατὰ τὰς διαφόρους συμπλοκάς, αἷς διαφόρως ἔχουσι πρὸς τὰς τῆς αἰσθήσεως ἐνεργείας.

Δῆλον οὖν ὅτι. Ἐνταῦθα δείκνυσι πῶς ἔχει ὁ προειρημένος ἔρισμός τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἀπηριθμημένα μέρη. Καὶ πρὸς τὴν τούτου κατανόησιν, εἰδέναι χρή ὅτι ὁ Πλάτων ἔθετο τὰ καθόλου χωριστὰ εἶναι κατὰ τὸ εἶναι αὐτῶν· ἐν ἐκείνοις μέντοι, ἅτινα ἔχουσιν ἐφεξῆς, οὐκ ἔθετο μίαν ἰδέαν κοινήν, ὡσπερ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς καὶ τοῖς σχήμασιν· οὐ γὰρ ἔθετο μίαν ἰδέαν τοῦ ἀριθμοῦ παρὰ πάντας τοὺς ἀριθμούς, ὡσπερ ἐτίθει μίαν ἰδέαν ἀνθρώπου παρὰ πάντας ἀνθρώπους, διότι τὰ εἶδη τῶν ἀριθμῶν φυσικῇ τινι τάξει ἐφεξῆς εἰσὶ, καὶ οὕτω τὸ πρῶτον αὐτῶν ἡγουν ἢ δυάς, αἰτία ἐστὶ πάντων τῶν ἐφεξῆς· ὅθεν οὐ δεῖ τιθέναι τινὰ ἰδέαν ἀριθμοῦ κοινήν πρὸς τὸ παράγειν τὰ εἶδη τῶν ἀριθμῶν. Ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν σχημάτων· καὶ τούτων γὰρ τὰ εἶδη ἐφεξῆς εἰσίν, ὡσπερ καὶ τὰ εἶδη τῶν ἀριθμῶν· τὸ γὰρ τρίγωνον πρὸ τοῦ τετραγώνου ἐστὶ, καὶ τὸ τετράγωνον, τοῦ πενταγώνου. Φησὶ τοίνυν φανερόν εἶναι, ὅτι τῷ αὐτῷ τρόπῳ εἷς ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ψυχῆς, ὡσπερ καὶ εἷς ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ σχήματος. Ὡς γὰρ ἐν τοῖς σχήμασιν οὐκ ἐστὶ σχῆμά τι, ὅπερ τυγχάνει

8 ἡδύτητα: αἰσθησιν B 14 τοῖς om B 18 ἐχόντων B 28 τοὺς om B
37 ὡς: εἰ B

παρὰ τὸ τρίγωνον καὶ τὰ λοιπὰ ἐφεξῆς εἶδη, ὡς εἶναι αὐτὸ κοινὴν ἰδέαν τῶν σχημάτων ἀπάντων, οὕτως οὐδὲ ἐν τῷ προκειμένῳ ἔστι τις ψυχὴ ὥσπερ χωριστὴ οὐσα παρὰ πάντα τὰ προειρημένα μέρη. Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ ἔστιν ἐν σχῆμα χωριστὸν ἐν τῷ εἶναι παρὰ τὰ σχήματα πάντα καὶ κατὰ
 6 τοὺς Πλατωνικούς, οἵτινες τιθέασιν τὰ εἶδη πάντα χωριστά, εὐρίσκειται μέντοι εἰς λόγος κοινὸς ἀρμόζων πᾶσι τοῖς σχήμασι, καὶ οὐκ ἔστιν ἴδιος τινὸς αὐτῶν, οὕτω τοίνυν καὶ ταῖς ψυχαῖς. Καὶ διὰ τοῦτο γελοῖόν ἐστι τὸ ζητεῖν τινὰ ἓνα λόγον κοινὸν οὕτως ἐπὶ τῶν ψυχῶν ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, ὅστις οὐχ ἀρμόσει τινὶ τῶν ψυχῶν, τῶν ἐν τῇ
 10 φύσει τῶν πραγμάτων οὐσῶν μερικῶς. Ἄλλ' οὐδὲ προσήκόν ἐστι μὴ ζητεῖν τινὰ ὄρισμὸν τῆς ψυχῆς κοινὸν πάσαις ταῖς ψυχαῖς. Οὔτε τοίνυν τὸν ὄρισμὸν τῆς ψυχῆς τὸν κοινὸν ἐχρῆν παραιτήσασθαι, οὔθ' οὕτως ἀποδοῦναι κοινὸν ὄρισμὸν τῆς ψυχῆς ὥστε μὴ ἀρμόζειν αὐτὸν ἐκάσταις ψυχαῖς. Καὶ διότι εἶπεν ὅτι τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἔχει ὁ τῆς ψυχῆς λόγος ὥσπερ ὁ λόγος
 15 τοῦ σχήματος, δείκνυσι τὴν κοινωνίαν τούτων κατὰ τοῦτο, καὶ φησὶν ὅτι ὁμοίως ἔχουσι τὰ σχήματα καὶ αἱ ψυχαὶ πρὸς ἀλληλα. Ἐν ἐκατέροις γὰρ τὸ πρότερον ἔστι δυνάμει ἐν τῷ ἐφεξῆς. Φανερόν οὖν ἐν τοῖς σχήμασιν, ὅτι τὸ τρίγωνον, πρότερον ὄν τοῦ τετραγώνου, ἔστι δυνάμει ἐν τῷ τετραγώνῳ δύναται γὰρ τὸ τετράγωνον διαιρεῖσθαι εἰς δύο τρίγωνα. Ὅμοίως
 20 καὶ τῇ αἰσθητικῇ ψυχῇ τὸ φυτικὸν ἐστὶν ὡσανεὶ τις αὐτῆς δύναμις, εἰ καὶ ψυχὴ ἔστι καθ'αυτὸ. Ὅμοίως γοῦν ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων σχημάτων καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς ψυχῆς.

Leçon VI.

25 Ὡστε καθ' ἕκαστον. Ἀπαριθμησάμενος ὁ Φιλόσοφος τὰ γένη τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, καὶ πῶς ἔχει ὁ προτεθειμένος κοινὸς τῆς ψυχῆς ὄρισμὸς πρὸς τὰ μέρη αὐτῆς ἀποδείξας, ἐνταῦθα φησὶ τί ἀπὸ τοῦ νῦν διοριστέον ἂν εἴη, καὶ τίνι τάξει, καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Ἐν τῷ πρώτῳ δείκνυσι τί λείπεται διορίσασθαι περὶ ψυχῆς· δεύτερον, δείκνυσι
 30 τίνι τάξει διορίσασθαι δεῖ, ἐν τῷ· Ἀναγκαῖον δέ.

Περὶ τὸ πρῶτον δύο φησὶ λείπεσθαι διοριστέα, ὧν τὸ πρῶτον συμπεραίνει ἐκ τῶν προειρημένων. Εἴρηται γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι ὥσπερ οὐ δεῖ ζητεῖν τοιοῦτον ὄρισμὸν κοινὸν τῆς ψυχῆς, ὅστις οὐδενὶ τῶν μερῶν ἀρμόζει, οὕτως οὐκ ὀφείλομεν ἀρκεῖσθαι τῷ κοινῷ ὀρισμῷ, ἀλλ' ἴδιον ὄρισμὸν
 35 ἐκάστου μέρους τῆς ψυχῆς ἐπιζητεῖν χρῆ. Καὶ τοῦτο συμπεραίνει ἐνταῦθα, ὅτι καθ' ἕκαστον ἔμψυχον ζητητέον τίς ἐστὶν ἐκάστου ψυχῆς, ὥστε δηλονότι
 f. 297^v γινώσκεισθαι τίς τέ ἐστι ψυχὴ φυτοῦ, | καὶ τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου,

καὶ τί ἡ ψυχὴ τοῦ θηρίου· καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ γινώσκειν περὶ πάντων τῶν μερῶν αὐτῆς, τί ἐστὶν ἕκαστον.

Διὰ τίνα δὲ αἰτίαν. Ἐνταῦθα, δεύτερον, τίθησι τί ὁ λείπεται διορίσασθαι. Εἴρηται γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι τὰ τῆς ψυχῆς μέρη ἐφεξῆς εἰσὶν ἀλλήλοις, ὡσπερ τὰ εἶδη τῶν σχημάτων. Ἀλλὰ θεωρητέον ἐστὶ διὰ τίνα αἰτίαν οὕτως ἔχουσι τὰ μέρη τῆς ψυχῆς ἐφεξῆς· τούτου γὰρ τὴν αἰτίαν ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου ἀποδώσει· ἐξηγεῖται δὲ πῶς ἔχουσιν ἐφεξῆς, διότι τὸ αἰσθητικὸν οὐ δύναται εἶναι χωρὶς τοῦ θρεπτικοῦ. Ἀλλὰ τὸ φυτικὸν χωρίζεται τοῦ αἰσθητικοῦ, ὡς ἐν τοῖς φυτοῖς· οὐδὲ δεῖ θαυμάζειν, διότι προεῖρηται, ὅτι τὰ ἔργα τοῦ φυτικοῦ τάττονται πρὸς τὸ ὑποδέχεσθαι καὶ συντηρεῖν τὸ φυσικὸν εἶναι, ὅπερ ὑπόκειται ὡσπερ θεμέλιος. Καὶ πάλιν ἀκολουθία τις εὐρίσκειται ἐν αὐταῖς ταῖς αἰσθήσεσιν, διότι χωρὶς τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀφῆς οὐδεμία ἄλλη τῶν αἰσθήσεων εἶναι δύναται· ἡ δὲ ἀφή εὐρίσκειται χωρὶς τῶν ἄλλων αἰσθήσεων· πολλὰ γὰρ ζῶα οὔτε ὄψιν ἔχει, οὔτε ἀκοήν, οὔτε ὄσφρησιν, ἀλλὰ μόνον ἀφήν. Καὶ τοῦτο εὐλόγως συμβαίνει· ἡ γὰρ ἀφή ἐστὶν αἰσθησις καταληπτικὴ τῶν ἀνηκόντων πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ ζῴου, ἐξ ὧν δηλονότι τὸ ζῶον συνίσταται τε καὶ τρέφεται· τὰ δὲ ἄλλα αἰσθητὰ οὐ συντελοῦσι πρὸς τοῦτο εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός· ὅθεν αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις οὐκ εἰσὶν ἀναγκαῖαι τῷ ζῴῳ, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ εὐρίσκονται ἐν πᾶσι τοῖς ζῴοις, ἀλλ' ἐν τοῖς τελείοις. Δεῖ δὲ καὶ τὴν ἀκολουθίαν θεωρεῖν τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ κινητικοῦ· τὸ μὲν γὰρ κινητικὸν οὐκ ἐστὶν ἄνευ τοῦ αἰσθητικοῦ, τὸ δὲ αἰσθητικὸν δύναται εἶναι χωρὶς τοῦ κινητικοῦ. Τινὰ γὰρ ἔχοντα αἰσθησιν, ἔχουσι καὶ κίνησιν κατὰ τόπον· ἄλλα δὲ οὐκ ἔχουσιν. Ἀλλὰ δεῖ νοεῖν τοῦτο περὶ τῆς κινήσεως τῆς προχωρητικῆς τῶν ζῴων, καθὼς τὰ ζῶα κινουῦνται ἐκ τόπου εἰς τόπον· αὕτη γὰρ ἡ κίνησις οὐκ ἔνεστι πᾶσι τοῖς ζῴοις, ἀλλὰ τὰ στερούμενα ταυτησί τῆς κινήσεως ἔχουσι τινὰ κίνησιν τοπικὴν, δηλονότι τὴν τῆς συστολῆς καὶ διαστολῆς, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν ὀστρέων. Τὸ δὲ ἔσχατον ἐν πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ψυχῆς, ὁ καὶ ἐλάχιστον ἐστίν, διότι οὐ διαίρεται εἰς διάφορα κατ' εἶδος, ἐστὶ τὸ ἔχον λόγον καὶ νοῦν, διότι ὅσοις ἂν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φθαρτῶν ἔνεστι λόγος, ἔνεισι καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ προειρημένα. Τοῦτο δὲ φησὶν ἵνα προφυλάξῃται· ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν χωριστῶν οὐσιῶν καὶ ἀπὸ τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἰ μόνον εἰσὶν ἔμψυχα, διότι ἄνευ γενέσεως τυγχάνοντα καὶ φθορᾶς οὐ χρήζουσι τοῦ φυτικοῦ. Πάλιν ὁ νοῦς ἐκείνων καθ' ἑαυτὸν θεωρεῖ τὰ καθ' αὐτὰ νοητά· ὅθεν οὐ δεῖται τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὸ τυγχάνειν τῆς νοερᾶς γνώσεως. Ἀλλ' ἐν τοῖς θνητοῖς τοῖς ἔχουσι νοῦν ἀνάγκη ἐστὶ πάντα τὰ ἄλλα προϋφεστάναί ὡσπερ ὄργανά τινα καὶ προπαρασκευαστικὰ πρὸς τὸν

νοῦν, ὅς ἐστιν ἐσχάτη τελειότης ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς φύσεως. Οὐχὶ δὲ καὶ
 πᾶσιν, οἷς ἔνεστί τι τῶν προειρημένων, ἔνεστι καὶ λόγος. Καὶ διότι ἡ
 φαντασία δοκεῖ ἔχειν τινὰ συγγένειαν πρὸς τὸν νοῦν, ἐπεὶ προείρηται ὅτι
 ὁ νοῦς ἢ φαντασία τίς ἐστιν, ἢ οὐκ ἄνευ φαντασίας, προστίθησι περὶ
 τῆς φαντασίας, καὶ φησὶν ὅτι τισὶ τῶν ζώων οὐ μόνον οὐκ ἔστι νοῦς,
 ἀλλ' οὐδὲ φαντασία. Δοκεῖ δὲ τοῦτο εἶναι ἐναντίον τῶν ἀνωτέρω εἰρη-
 μένων, ὅτι εἰ τὸ ἀποτιμηθὲν μέρος ἔχει αἰσθησιν, καὶ ὄρεξιν ἔχει δῆπου
 καὶ φαντασίαν. Ῥητέον οὖν, ὅτι τὰ ζῶα τὰ ἀτελῆ, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ
 ῥηθήσεται, ἔχουσι τινὰ φαντασίαν, ἀλλ' ἀδιορίστως, διότι ἡ κίνησις τῆς
 φαντασίας οὐχ ὑπολείπεται ἐν αὐτοῖς μετὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς αἰσθήσεως
 ἢ τὴν ἀπουσίαν· ἐν δὲ τοῖς τελείοις ζώοις ὑπομένει ἡ κίνησις τῆς φαν-
 τασίας, καὶ ἀφισταμένων τῶν αἰσθητῶν· καὶ κατὰ τοῦτο λέγεται ἐνταῦθα,
 ὅτι ἡ φαντασία οὐ πάρεστι πᾶσι τοῖς ζώοις, ἀλλ' εἰσὶ τινὰ ζῶα, ἅπερ
 ταύτῃ μόνῃ ζῶσιν, ἐστεργόμενα δηλονότι νοῦ καὶ ἰθυνόμενα ἐν ταῖς ἑαυτῶν
 ἐνεργείαις διὰ φαντασίας, ὡσπερ ἡμεῖς ἰθυνόμεθα διὰ νοῦ. Καὶ εἰ μὴ
 πᾶσι τοῖς ζώοις ἔνεστιν ἡ φαντασία, ὡσπερ οὐδὲ ὁ νοῦς, ὅμως περὶ τοῦ
 θεωρητικοῦ νοῦ ἕτερος λόγος ἐστὶν ἢ περὶ τῆς φαντασίας· διαφέρουσι
 γὰρ ἀλλήλων, ὡς ὕστερον ῥηθήσεται. Φανερόν ταινυν, ὅτι περὶ ἐκάστου
 μέρους τῆς ψυχῆς δεῖ λέγειν τοῦτον τὸν ὅρισμόν τὸν ἀποδοδομένον περὶ
 ψυχῆς.

Ἀναγκαῖον δὲ τὸν. Ἐνταῦθα δείκνυσι τίνι τάξει διοριστέον ἂν
 εἶη περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, καὶ ἀποδίδωσι τὴν τάξιν ὅσον πρὸς δύο·
 πρῶτον, ὅσον πρὸς τοῦτο, ὅτι ὁ μέλλων περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς σκέψιν
 ποιῆσθαι καὶ ἐρευνᾶν | πρῶτον ὀφείλει λαμβάνειν ἕκαστον αὐτῶν, τί
 ἐστὶν, καὶ μετὰ ταῦτα θεωρεῖν περὶ τῶν ἐχομένων, τουτέστι περὶ τῶν
 ἐφεξῆς μερῶν καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ δεῖ θεωρεῖν περὶ τὰ τῆς ψυχῆς
 μέρη καὶ περὶ αὐτὰ τὰ ἑμψυχα, ὡσπερ περὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν ἄλλων
 τῶν τοιούτων. Καὶ αὕτη ἡ τάξις ἀναγκαῖα ἐστὶ, διότι ἅμα περὶ πάντων
 ἡ θεωρία γίνοιτο, εἴη ἂν ἡ διδασκαλία συγκεχυμένη.

Δεύτερον, ἀπτεται τοῦ δευτέρου τρόπου τῆς τάξεως ἐν τῷ· Εἰ δὲ
 χρὴ λέγειν· καὶ φησὶν ὅτι, εἰ δεῖ λέγειν περὶ τίνος μέρους τῆς ψυχῆς,
 τί ἐστὶ, δηλονότι τί ἐστὶ τὸ νοερόν, ἢ τὸ αἰσθητικόν, ἢ τὸ φυτικόν,
 πρότερον δεῖ λέγειν περὶ τῶν ἐνεργειῶν, δηλονότι τί ἐστὶ τὸ νοεῖν, καὶ
 τί τὸ αἰσθάνεσθαι, διότι κατὰ τὸν ὀριστικὸν λόγον αἱ ἐνέργειαι καὶ
 πράξεις εἰσὶ πρότεραι τῶν δυνάμεων· ἢ γὰρ δύνამεις κατὰ τὸ εἶναι αὐτῆς
 ἐπιφέρει σχέσιν τινὰ πρὸς ἐνέργειαν· ἔστι γὰρ ἀρχὴ τις τοῦ ποιεῖν, ἢ
 πάσχειν· ὅθεν δεῖ τὰς ἐνεργείας τίθεσθαι ἐν τοῖς ὀρισμοῖς τῶν δυνάμεων.
 Καὶ εἰ οὕτως ἔχουσι τάξεως αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ δύνამεις τῶν ἐνεργειῶν,

ἔτι πρότερα εἰσὶ τὰ ἀντικείμενα· τὰ γὰρ εἶδη τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν πράξεων λαμβάνονται κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἀντικείμενα τάξιν· πᾶσα γὰρ ψυχῆς ἐνέργεια ἢ ἐστὶν ἐνέργεια δυνάμεως ἐνεργητικῆς, ἢ παθητικῆς. Καὶ τὰ μὲν ἀντικείμενα τῶν παθητικῶν δυνάμεων παραβάλλοντα πρὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ὡς πρακτικά, διότι ἀνάγουσι τὰς δυνάμεις εἰς ἐνέργειαν, ὡσπερ τὸ ὄρατόν, τὴν ὄψιν, καὶ ἅπαν αἰσθητόν, τὴν αἴσθησιν· τὰ δὲ ἀντικείμενα τῶν ἐνεργητικῶν δυνάμεων εἰσὶ τὰ πρακτὰ αὐτῶν. Φανερόν δὲ ὅτι ἐν οἷς τισιν ἂν παρὰ τὰς ἐνεργείας ὡς τινὰ ἐνεργητὰ εἴτουν πρακτὰ, τὰ ἐνεργητὰ ταῦτα εἰσὶ τέλη τῶν ἐνεργειῶν, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ λέγεται τῶν ἡθικῶν· ὡσπερ ἡ οἰκία ἢ οἰκοδομηθεῖσα ἐστὶ τέλος τῆς οἰκοδομήσεως. Φανερόν τοίνυν, ὅτι πᾶν ἀντικείμενον παραβάλλεται πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς ἢ ὡς ἐνεργητικόν, ἢ ὡς τέλος· ἐξ ἑκατέρου δὲ εἰδοποιεῖται ἢ ἐνέργεια· φανερόν γάρ, ὅτι τὰ διάφορα ἐνεργητικὰ κατὰ τὸ εἶδος ἔχουσιν ἐνεργείας εἶδει διαφερούσας, ὡσπερ ἡ θέρμανσις ἐστὶν ἀπὸ τῆς θέρμης, καὶ ἡ ψύξις ἐκ τοῦ ψύχους· ὁμοίως καὶ ἐκ τοῦ πέρατος καὶ τοῦ τέλους εἰδοποιεῖται ἢ ἐνέργεια, ὡσπερ ἡ ὑγείανσις καὶ ἡ νόσανσις διαφέρουσιν εἶδει κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ὑγείας καὶ τῆς νόσου. Οὕτω τοίνυν τὰ ἀντικείμενα εἰσὶ πρότερα τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ ὀριστικῇ ὁδῷ. Ὅθεν καὶ πρότερον δεῖ διορίζεσθαι περὶ τῶν ἀντικειμένων ἢ περὶ τῶν ἐνεργειῶν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ περὶ τῶν ἐνεργειῶν πρότερον δοκεῖ διοριστέον ἢ περὶ τῶν δυνάμεων. Ἀντικείμενα δὲ εἰσὶν ὡσπερ ἡ τροφή τοῦ φυτικού, καὶ τὸ αἰσθητικὸν τῆς αἰσθήσεως, καὶ τὸ νοητὸν τοῦ νοῦ.

Ἄλλ' ἰστέον, ὅτι ἐκ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων οὐ ποικίλλονται αἱ ἐνέργειαι· καὶ αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, εἰ μὴ ὅταν γένηται διαφορὰ τῶν ἀντικειμένων, καθόσον εἰσὶν ἀντικείμενα ἡγουν κατὰ τὸν εἰδικὸν τοῦ ἀντικειμένου λόγον, ὡσπερ τὸ ἔρατόν ἀπὸ τοῦ ἀκουστοῦ. Ἄν δὲ φυλάττηται ὁ αὐτὸς τοῦ ἀντικειμένου λόγος, ὅποιαδήποτε ἄλλη διαφορὰ οὐκ εἰσάγει διαφορὰν τῆς ἐνεργείας κατὰ τὸ εἶδος καὶ τῆς δυνάμεως· τῆς αὐτῆς γὰρ δυνάμεως ἐστὶ τὸ βλέπειν ἄνθρωπον κεχρωσμένον καὶ λίθον κεχρωσμένον, διότι αὕτη ἡ διαφορότης κατὰ συμβεβηκὸς ἔχει πρὸς τὸ ἀντικείμενον καθὸ ἀντικείμενον.

Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ δυνάμει νοῦς ἡμῶν ἐστὶν ἐν δυνάμει μόνον ἐν τῇ τάξει τῶν νοητῶν· γίνεται δὲ ἐνέργεια τῷ εἶδει τῷ ἐκ τῶν φαντασμάτων ἀφαιρεθέντι· οὐδὲν δὲ γινώσκεται, εἰ μὴ καθὸ ἐστὶν ἐνέργεια. Ὅθεν ὁ δυνάμει νοῦς ἡμῶν γινώσκει ἑαυτὸν δι' εἶδους νοητοῦ, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ λέγεται, οὐ μὴν ἐνατενίζων τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ κατ' εὐθείαν, καὶ διὰ τοῦτο δεῖ ἐν τῇ γνώσει τῆς ψυχῆς προῖενα ἀπὸ τῶν ἐξωτερικωτέρων, ἀφ' ὧν

ἀφαιρούνται τὰ εἶδη τὰ νοητά, δι' ὧν ὁ νοῦς νοεῖ ἑαυτόν, ὥστε δηλονότι διὰ τῶν ἀντικειμένων γινώσκειν ἡμᾶς τὰς ἐνεργείας, καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τὰς δυνάμεις, καὶ διὰ τῶν δυνάμεων τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς. Ἐἰ δὲ κατ' εὐθείαν τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν ἐγίνωσκεν ἡ ψυχὴ δι' ἑαυτῆς, ἔδει τὴν ἐναντίαν τάξιν φυλάττειν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς ψυχῆς, διότι ὅσον ἂν εἴη τι προσεχέστερον τῇ οὐσίᾳ τῆς ψυχῆς, τοσοῦτον ἂν γινώσκοιτο καὶ πρότερον παρ' αὐτῆς.

Leçon VII.

Ὡστε πρότερον περὶ τροφῆς. Διαστειλάμενος ὁ Φιλόσοφος τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις πρὸς ἀλλήλας καὶ δείξας τί καὶ τίνι τάξει περὶ ἐκείνων πραγματεύσασθαι· τῶς δεῖ, ἐνταῦθα καθ' ἣν προσημύνατο τάξιν διορίζεται περὶ τούτων καὶ διαιρεῖται οὕτως· πρῶτον, διορίζεται περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, τί ἐστὶν ἕκαστον· δεύτερον, ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τοιαύτην ἀκολουθίαν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα, ἐν τῷ· Τὴν μὲν οὖν φυτικὴν ψυχὴν, ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ βιβλίου κεφαλαίῳ. | Περὶ τὸ πρῶτον ποιεῖ τέσσαρα τινά· πρῶτον, διορίζεται περὶ τοῦ φυτικοῦ· δεύτερον, περὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, ἐν τῷ· Διωρισμένων δὲ τούτων· τρίτον, περὶ τοῦ νοεροῦ ἐν τῷ· Περὶ δὲ τοῦ μέρους· τέταρτον, περὶ τοῦ κατὰ τόπον κινήτικοῦ, ἐν τῷ· Περὶ τοῦ κινουόντος. Καὶ περὶ τὸ πρῶτον αὐθις δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι τινὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ φυτικοῦ· δεύτερον, διορίζεται περὶ τοῦ φυτικοῦ, ἐν τῷ· Ἐπεὶ δέ. Καὶ περὶ τὸ πρῶτον αὐθις δύο ποιεῖ· πρῶτον, λέγει περὶ τίνος ἐστὶν ὁ σκοπός; δεύτερον, προδιασαφοῖ τινά, ἅτινα δεῖ προζητεῖσθαι πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ φυτικοῦ μορίου ἐν τῷ· Φυσικώτερον γάρ. Περὶ δὲ τοῦ ὀρεκτικοῦ οὐ πραγματεύεται· εἰδικῶς, διότι τὸ ὀρεκτικὸν οὐ συνίστησιν εἰδικόν τινα βαθμὸν τῶν ζώωντων, καὶ διότι ἅμα μετὰ τοῦ κινήτικοῦ περὶ αὐτοῦ διορίζεται. Συμπεραίνει τοίνυν ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι ἐπεὶ δεῖ πρῶτον λέγειν περὶ τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἐνεργειῶν, εἶτα περὶ τῶν δυνάμεων καὶ πρότερον περὶ τῶν δυνάμεων τῶν πρώτων ἢ περὶ τῶν ἐφεξῆς, πρῶτον δεῖ λέγειν περὶ τροφῆς, ἥτις ἐστὶν ἀντικείμενον τῆς φυτικῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τῆς γενέσεως, ἥτις ἐστὶν ἐνέργεια αὐτῆς. Καὶ πρότερον δεῖ λέγειν περὶ τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς ἐνεργείας τούτου τοῦ μορίου ἢ τῶν ἄλλων, διότι πρότερον ἐστὶ τῶν ἄλλων τῆς ψυχῆς μορίων ἐν ταῖς οὐσίαις, ἐν αἷς εὐρίσκεται μετὰ τῶν ἄλλων. Ἔστι γὰρ ὡσανεὶ θεμέλιος τῶν ἄλλων, ὡς τὸ φυτικὸν εἶναι, πρὸς ὃ ἀνήκουσιν αἱ ἐνέργειαι τοῦ φυτικοῦ, ἐστὶ θεμέλιον τοῦ αἰσθητοῦ εἶναι καὶ τοῦ νοητοῦ. Καὶ ἄλλος δὲ λόγος ἐστὶ δι' ἐν πρότερον δεῖ περὶ τούτου λέγειν, ὅτι τοῦτο κοινὸν ἐστὶ πᾶσι τοῖς ζώωντι.

13 αὐτῶν après ἕκαστον add B 16 οὖν avant ποιεῖ add B διορίζεται: γὰρ διαλαμβάνει B 22 αὐθις: πάλιν B 29 περὶ après ἢ om B

αὐτὸ γὰρ χωρίζεται τῶν ἄλλων, τὰ δὲ ἄλλα οὐ χωρίζονται αὐτοῦ, καὶ πρότερον δεῖ λέγειν περὶ τῶν κοινῶν. Τοῦ δὲ τοιοῦτου μορίου ἔργα εἰσὶ τὸ γεννᾶν καὶ τροφῇ χρῆσθαι, καὶ διὰ τοῦτο περὶ τούτων πρῶτον πραγματεύσασθαι δεῖ.

Φυσικώτερον γὰρ τῶν ἔργων, Ἐνταῦθα διορίζεται τινα, ἅτινα 6
προαπασιτοῦνται πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ φυτικού μέρους. Καὶ πρῶτον φησὶν
ὅτι τὸ γεννᾶν ἀνήκει τῷ φυτικῷ μέρει, ὅπερ διὰ τοῦτο γέγονεν ἀναγκαῖον,
διότι ἀνωτέρω τούτῳ τῷ μέρει οὐκ ἀπέδωκε τὴν γένεσιν ἄλλὰ μόνον τὴν
αὔξησιν καὶ τὴν φθίσιν· δεύτερον, δείκνυσιν ὅτι τὰ ἔργα τῆς φυτικῆς
δυνάμεως εἰσὶν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ὅπερ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον γέγονεν, διότι, 10
ἔπει· τούτοις τοῖς ἔργοις δουλεύουσιν αἱ ἐνεργητικαὶ καὶ παθητικαὶ ποιό-
τητες, ἡδύνατο δοκεῖν τινὶ ὅτι εἰσὶν ἐκ τῆς φύσεως καὶ οὐ παρὰ τῆς ψυχῆς,
καὶ μάλιστα διότι ἐν τοῖς φυτοῖς ἐστὶν ἡ ζωὴ κεκρυμμένη καὶ λανθάνουσα·
καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἐστὶν ἐν τῷ· Ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῶντος σώ-
ματος. Τὸ πρῶτον δείκνυσι λόγῳ τοιῷδε. Πᾶσα ἐνέργεια, ἥτις φυσικῶς 15
εὐρίσκεται ἐν πᾶσι τοῖς ζῶσιν, ἀνήκει πρὸς τὴν δύναμιν τὴν φυτικὴν,
καθ' ἣν πρῶτως τὸ ζῆν ἐνεστι πᾶσιν, ὡς εἴρηται. Ἀλλὰ τὸ γεννᾶν φυσι-
κῶς ἐνυπάρχει πᾶσι τοῖς ζῶσιν. Ἀνήκει ἄρα πρὸς τὴν φυτικὴν δύναμιν.
Φησὶ τοίνυν, ὅτι διὰ τοῦτο τὸ γεννᾶν ἐστὶν ἔργον τῆς φυτικῆς ψυχῆς,
διότι τῶν ἄλλων ἔργων ἐστὶ πλέον φυσικὸν πᾶσι τοῖς ζῶσι· καὶ φησὶ 20
φυσικώτερον, διότι ἐν τούτῳ συμβαίνει πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀψύχοις
πράγμασι τοῖς ἔχουσι γένεσιν, εἰ καὶ ἄλλῳ τρόπῳ· ἔχουσι γὰρ τὰ ἀψυχα
γένεσιν ἀπὸ ἐξωτέρου γεννῶντος, ἀλλὰ τὰ ζῶντα ἀπὸ ἐνδοτέρας ἀρχῆς,
καθόσον γεννῶνται ἐκ σπέρματος, ὅπερ προκόπτει καὶ ἐπιδίδωσιν εἰς
πρᾶγμα ζῶν. Ἀλλ' ἀπὸ ταύτης τῆς γεννηκότητος τῶν ζῶντων ἐξαιροῦνται 25
τρία, οἷς τοῦτο τὸ ἔργον οὐχ ἀρμόζει· πρῶτον, τὰ ἀτελεῖ, ὡς περ οἱ παῖδες
οὐ γεννῶσιν· ὁ γὰρ δύναται τοιοῦτον ἄλλο ποιεῖν οἷον αὐτὸ ἐστὶν, ἐν
ἐκάστῳ γένει τέλειον ἐστὶν· δεύτερον, τὰ πεπονθότα ἐνδειαν τινὰ φυσικῆς
τινὸς ἀρχῆς, ὡς περ οἱ σπάδωνες καὶ οἱ ψυχροί· τρίτον, τὰ ζῶα καὶ τὰ
φυτὰ ἃ γεννῶνται χωρὶς σπέρματος ἐκ σίψεως· ἐν τούτοις γὰρ διὰ τὸ 30
ἀτελεῖς αὐτῶν ἀρκεῖ πρὸς τὴν προαγωγὴν αὐτῶν τὸ καθόλου ποιοῦν, δη-
λονότι ἡ δύναμις τοῦ οὐρανίου σώματος καὶ ἡ ὕλη ἢ διατεθείσα· ἐν δὲ
τοῖς τελείοις ζῴοις πλείους ζητοῦνται ἀρχαί· οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ καθόλου
ποιοῦν ἀλλὰ ζητεῖται ποιοῦν ἴδιον συνώνυμον. Φησὶ τοίνυν, ὅτι τὰ ζῶντα
δύνανται ποιεῖν ἕκαστον ἕτερον ὅποιον ἐστὶν αὐτό, ὅσα εἰσὶ κυρίως τέλεια 35
πρὸς διαστολὴν τῶν παίδων, καὶ μὴ πηρώματα, πρὸς διαστολὴν τῶν εὐνού-
χων καὶ τῶν ἐχόντων ὁμοίας ἐνδείας· ἢ τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει, πρὸς
διαστολὴν τῶν ἀπὸ σίψεως γινομένων, ἃ λέγονται ὡσανεὶ αὐτομάτως
γίνεσθαι, διότι παράγονται ἐκ γῆς χωρὶς σπέρματος. Οὕτω δὲ νοεῖται
ὅτι τὸ ζῶν πρᾶγμα ποιεῖ ἄλλο ὅποιον ἐστὶν αὐτό, ὅτι τὸ ζῶον ποιεῖ ζῶον, 40

καὶ τὸ φυτὸν ποιεῖ φυτὸν· καὶ ἔτι κατὰ τὸ εἶδος τὸ τοιοῦτον ζῶον τοι-
 f. 299 ὄνδε ζῶον ποιεῖ, | οἷον ὁ ἄνθρωπος γεννᾷ ἄνθρωπον, καὶ ἡ ἐλαία γεννᾷ
 ἐλαίαν. Διὰ τοῦτο δὲ ἐστὶ τοῖς ζῴσι τὸ ποιεῖν ἕκαστον ἕτερον οἷον αὐτό,
 ἵνα αἰεὶ μετέχῃσι, καθόσον δύνανται, τοῦ θείου καὶ ἀθανάτου, τουτέστιν
 6 ἵνα ἀφομοιωῦνται αὐτῷ κατὰ δύναμιν. Δεῖ δὲ θεωρεῖν ὅτι, ὡςπερ εἰσὶ
 διάφοροι βαθμοὶ τελειότητος ἐν τινὶ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ, ὅπερ πρόεισιν ἐκ
 δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, οὕτως εἰσὶ καὶ διάφοροι βαθμοὶ τελειότητος ἐν
 τοῖς διαφόροις οὓσιν· ὅθεν ὅσω τί ἐστὶ μᾶλλον τέλειον, τοσούτῳ τοῖς τε-
 λειοτέροις μᾶλλον ἀφομοιοῦται. Ὡςπερ τοίνυν ἕκαστον ἐν τῷ προΐεναι· ἐκ
 10 δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, ἕως ἂν ἡ ἐν δυνάμει, τάττεται πρὸς τὴν ἐνέργειαν
 καὶ ἐφίεται αὐτοῦ φυσικῶς, καὶ ὅταν γένηται ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῇ ἴττον
 τελείᾳ ἐφίεται ἐνεργείᾳ τελειοτέρας, οὕτως ἕκαστον ἐν χθαμαλωτέρῳ
 βαθμῷ τῶν ὄντων τυγχάνον ἐπιθυμεῖ ἀφομοιοῦσθαι τοῖς ὑψηλοτέροις,
 ὅσον δύνανται· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὅπερ ἐπάγει, ὅτι πάντα ἐφίεται ὁμοιοῦσθαι
 15 τῷ θεῷ καὶ ἀθανάτῳ, καὶ τούτου χάριν πράττουσιν ὅσα πράττουσι φυσικῶς.
 Ἄλλὰ δεῖ νοεῖν, ὅτι τὸ οὗ ἕνεκα πράττεται, λέγεται διχῶς· ἓνα μὲν
 τρόπον, τὸ οὗ ἕνεκά τι πράττεται κατ' εὐθείαν, ὡςπερ τῆς ὑγείας ἕνεκα
 πράττει ὁ ἰατρός· ἄλλον δὲ τρόπον, ὡς τὸ ᾧ· ὁ δύνανται νοεῖσθαι διχῶς·
 ἓνα μὲν τρόπον, ἵνα νοηταί τέλος καὶ τὸ ὑποκείμενον, τὸ ἔχον ἐκεῖνο οὗ
 20 χάριν πράττεται, ὡς ἐὰν λέγωμεν τέλος εἶναι τῆς ἰατρείας μὴ μόνον τὴν
 ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἔχον τὴν ὑγείαν· ἄλλον δὲ τρόπον, ἵνα
 νοηταί τέλος μὴ μόνον ἀρχοειδῆς σκοπός, ἀλλὰ καὶ τὸ δι' οὗ τυγχάνομεν
 τοῦ σκοποῦ, ὡς ἐὰν λέγωμεν τέλος τῆς ἰατρείας εἶναι τὸ θερμαίνειν τὸ
 σῶμα, διότι τῇ θερμῇ περιγίνεται ἡ ἰσότης τῆς συμπλοκῆς, ἣτις ἐστὶν
 25 ὑγεία. Οὕτω τοίνυν κἀνταῦθα δυνατόν λέγεσθαι, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶναι διηνεκές
 ἐστὶν οὗ χάριν πράττεται ἢ τὸ ἔχον τὴν διηνεκειαν, ᾧτινι τὰ φυσικὰ ἐξο-
 μοιοῦσθαι σκοποῦσι διὰ γενέσεως, ἐν ᾧ δηλονότι ἐστὶν ἡ διηνεκεία· ἢ
 καὶ αὐτὴ ἡ γένεσις, δι' ἧς τυγχάνομεν τοῦ διηνεκῶς εἶναι. Διότι τοίνυν
 οὐ δύνανται τὰ χθαμαλωτέρα τῶν ζῴων κοινωγεῖν τοῦ αἰδίου καὶ θείου
 30 εἶναι κατὰ τὸν τρόπον τῆς συνεχείας, ὥστε διαμένειν αὐτὰ τῷ ἀριθμῷ
 ταῦτά διὰ τὸ μηδὲν τῶν φθαρτῶν ἐνδέχεσθαι ταῦτόν καὶ ἐν ἀριθμῷ δια-
 μένειν αἰεὶ, ἐπεὶ ἡ ἀνάγκη τῆς φθορᾶς ἐστὶν ἀνάγκη ἀπολελυμένη, ὡς
 προϊούσα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, οὐκ ἐκ τοῦ τέλους ἔπεται ἕκαστον μετέ-
 χειν τῆς αἰδιότητος, καθὰ δύνανται, τὸ μὲν μᾶλλον, ὅπερ ἐστὶ μονιμώτερον
 35 καὶ διαρκέστερον, τὸ δὲ ἴττον, ὅπερ ἐστὶν ἴττον διαρκές· καὶ διαμένει
 οὕτω διὰ γενέσεως οὐ τὸ αὐτὸ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡςπερ ταυτόν, τουτέστιν ἐν
 τῇ κατ' εἶδος ὁμοιότητι. Ὅθεν ἐξηγούμενος τοῦτο, φησὶν ὅτι οὐ δια-
 μένει ἐν ἀριθμῷ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀπλῶς ἐν καὶ ταυτόν εἶναι αἰεὶ, ἀλλὰ

διαμένει τὸ αὐτὸ τῷ εἶδει διὰ τὸ ἕκαστον γεννᾶν ὅμοιον ἑαυτῷ κατὰ τὸ εἶδος.

Ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ. Ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι τὰ ἔργα τὰ ἀποδιδόμενα τῇ φυτικῇ δυνάμει εἰσὶ παρὰ τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν· δεύτερον, ἀποκλείει τινὰ πλάνην ἐν τῷ· 6 Ἐμπεδοκλῆς δὲ οὐ καλῶς. Καὶ περὶ τὸ πρῶτον πάλιν δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι τὸν αὐτοῦ σκοπὸν· δεύτερον, ἀποδείκνυσιν ὅπερ ὑπέθετο ἐν τῷ· Ὅτι μὲν οὖν ὡς οὐσία. Πρῶτον τοίνυν τίθησι τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, καὶ φησὶν ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ ζῶντος σώματος. Καὶ ἐπεὶ ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία λέγεται πολλαχῶς, ἡ ψυχὴ λέγεται τρισὶ τρό- 10 ποῖς ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ ζῶντος σώματος· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς τὸ ὄθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως· ἄλλον δέ, ὡς τὸ οὐ ἔνεκα ἡγουν τὸ τέλος· τρίτον δὲ τρόπον, ὡς ἡ οὐσία, τουτέστιν εἶδος τῶν ἐμψύχων σωμάτων. Ταῦτα εἰπὼν ἐπάγει, ὅτι μὲν οὖν ὡς οὐσία, ὅπου δείκνυσιν ὅπερ ὑπέθετο, καὶ ποιεῖ περὶ τοῦτο τρία· πρῶτον, δείκνυσιν ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶν αἰτία τοῦ 15 ζῶντος σώματος ὡς εἶδος· δεύτερον, δείκνυσιν ὅτι ὡς τὸ οὐ ἔνεκα, ἐν τῷ· Φανερόν δέ· τρίτον, ὅτι καὶ ὡς τὸ ὄθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ἐν τῷ· Ἄλλὰ μὴν καὶ ὄθεν. Ὅτι τοίνυν ἡ ψυχὴ ἐστὶν αἰτία ὡς εἶδος τοῦ ζῶντος σώματος, δείκνυσι διπλῶ λόγῳ, ὧν ὁ πρῶτος τοιοῦτός ἐστι. Τοῦτο ἐστὶν αἰτία τινὸς ὡς οὐσία καὶ εἶδος, ὅπερ ἐστὶν αἰτία τοῦ εἶναι· ἀλλ' ἡ 20 ψυχὴ τοῖς ζῶσιν ἐστὶν αἰτία τοῦ εἶναι· τῇ ψυχῇ γὰρ ζῶσι καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτῶν· ἡ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν αἰτία τοῦ ζῶντος σώματος ὡς εἶδος.

Ἔτι τοῦ. Ὁ δεύτερος λόγος οὗτος ἐστίν, οὕτως ἔχων. Ὅπερ ἐστὶν ἐντελέχεια τινός, ἐστὶν ὁ λόγος καὶ τὸ εἶδος τοῦ δυνάμει ὄντος· ἀλλ' ἡ 25 ψυχὴ ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ ζῶντος σώματος, ὡς ἐκ τῶν προειρημένων φανερόν· ἡ ψυχὴ ἄρα ἐστὶ λόγος καὶ εἶδος τοῦ ζῶντος σώματος.

Φανερόν δέ. Ἐνταῦθα, δεύτερον, δείκνυσιν ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶν | αἰτία καὶ ὡς τέλος τῶν ζώντων σωμάτων οὕτως. Ὅσπερ γὰρ ὁ νοῦς f. 299^v ποιεῖ διὰ τῆς τέχνης, οὕτω καὶ ἡ φύσις, ὡς δείκνυται ἐν τῷ δευτέρῳ 30 τῶν φυσικῶν. Ἄλλ' ὁ νοῦς ἐν τοῖς τέχνῃ γινομένοις τὴν ὕλην τάττει καὶ διατίθησι διὰ τὸ εἶδος· καὶ ἡ φύσις ἄρα. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ ψυχὴ εἶδος ἐστὶ τοῦ ζῶντος σώματος, ἔπεται αὐτὴν εἶναι καὶ τέλος αὐτοῦ. Καὶ ἔτι οὐ μόνον ἐστὶ τέλος τῶν ζώντων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν φυσικῶν σωμάτων ἐν τοῖς ὑποκάτω τούτοις, ὅπερ οὕτως ἀποδείκνυσιν. Ὅρωμεν γὰρ 35 ὅτι πάντα τὰ φυσικὰ σώματα εἰσὶν ὡς ὄργανα τῆς ψυχῆς οὐκ ἐν τοῖς

2 En marge de la main de Scholarios: Λεῖπει ἐκ τοῦ λατινικοῦ κείμενου τό: Διόπερ τὸ σπέρμα τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν ὄργανον ἐστὶ τῆς ψυχῆς, καὶ λείπει καὶ ἡ τούτου ἐξήγησις AB 28 δεύτερον om B 29 καὶ om B

ζώοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς φυτοῖς· ὁρῶμεν γὰρ ὅτι οἱ ἄνθρωποι χρῶνται πρὸς τὴν ἑαυτῶν ὠφέλειαν τοῖς ζώοις καὶ τοῖς φυτοῖς καὶ τοῖς ἀψύχοις πράγμασι· τὰ δὲ ζῶα, τοῖς φυτοῖς καὶ τοῖς ἀψύχοις· τὰ δὲ φυτά, τοῖς ἀψύχοις, ἐφόσον δηλονότι τὴν τροφήν καὶ τὴν βοήθειαν λαμβάνουσι παρ' αὐτῶν. Καθὰ δὲ πράττεται ἕκαστον ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει, οὕτω καὶ πέφυκε πράττεσθαι. Ὅθεν δοκεῖ πάντα τὰ ἀψυχα σώματα ὄργανα τῶν ἐμψύχων εἶναι καὶ εἶναι δι' αὐτά, καὶ τῶν ἐμψύχων τὰ ἀτελέστερα διὰ τελεώτερα εἶναι τῶν ἐμψύχων. Ταῦτα εἰπὼν ἐφεξῆς διακρίνει καὶ τὸ οὗ ἔνεκα, ὡς καὶ ἀνωτέρω διεῖλεν.

10 Ἀλλὰ μὴν. Ἐνταῦθα, τρίτον, δείκνυσιν ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ ζῶντος σώματος, ὡς τὸ ὄθεν ἢ κίνησις, καὶ χρῆται· ὡσανεὶ τοιούτῳ λόγῳ. Ἄπαν φυσικὸν εἶδος τοῦ σώματος ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἰδίας κινήσεως ἐκείνου τοῦ σώματος, ὡσπερ τὸ τοῦ πυρὸς εἶδος ἀρχὴ ἐστὶ τῆς ἐκείνου κινήσεως. Ἀλλὰ τινὲς κινήσεις εἰσὶν ἴδιαι τῶν ζῶντων πραγμάτων, δη-
16 λονότι ἢ τοπικὴ κίνησις, ἢ τὰ ζῶα κινουῦσιν ἑαυτὰ κινήσει προχωρητικῇ κατὰ τόπον. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐνυπάρχει πᾶσι τοῖς ζώοις· ὁμοίως καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ἐστὶν ἀλλοίωσις τις, καὶ τοῦτο οὐκ ἔνεστιν εἰ μὴ τοῖς ἔχουσι ψυχὴν. Πάλιν ἢ κίνησις τῆς αὐξήσεως καὶ φθίσεως οὐκ ἔνεστιν εἰ μὴ τοῖς αὐξουσὶ καὶ τρεφομένοις, καὶ οὐδὲν τρέφεται· εἰ μὴ τὸ ἔχον ψυχὴν.
20 Δεῖ τοίνυν τὴν ψυχὴν ἀπασῶν εἶναι ἀρχὴν τούτων τῶν κινήσεων.

Leçon VIII.

Ἐμπεδοκλῆς δὲ οὐ καλῶς. Δείξας ὁ Φιλόσοφος ὅτι τὰ ἔργα τὰ ἀποδοσόμενα τῇ φυτικῇ δυνάμει εἰσὶ παρὰ τῆς ψυχῆς, νῦν ἀποκλείει
26 τινὰς αἰρέσεις πεπλανημένας περὶ τὴν διορισθεῖσαν ἀλήθειαν. Καὶ διαι-
ρεῖται εἰς δύο μέρη κατὰ τὰς πλάνας, ἃς ἀπείργει· καὶ ἐστὶ τὸ δεύτερον μέρος ἐν τῷ· Δοκεῖ δὲ τισιν ἢ τοῦ πυρὸς φύσις. Περὶ δὲ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι τὴν πλάνην· δεύτερον, ἀναιρεῖ αὐτήν, ἐν τῷ· Οὕτε γάρ. Δεῖ τοίνυν εἰδέναι, ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς τὰς ἐν τοῖς
30 ζῶσι πράγμασι προΐούσας ὠφελείας οὐκ εἶπε προΐεναι ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς φύσεως ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς φύσεως, οἷον τοὺς πόδας φέρε εἰπεῖν τῶν ζῶων οὕτω διατεθεῖσθαι οὐχ ἵνα ὦσιν ὠφέλιμοι πρὸς τὴν πορείαν, ἀλλὰ διότι συνέβη τὴν ὕλην οὕτω διατεθῆναι περὶ ταῦτα τὰ μέρη· οὕτω καὶ τὴν αὐξῆσιν τῶν ζῶντων οὐκ ἀπέδωκε τῇ ψυχῇ ἀλλὰ τῇ κινήσει τῶν
36 βαρέων καὶ τῶν κούφων. Ἐβλεπε γὰρ ὅτι τὰ ζῶντα αὐξουσιν ἐπὶ διάφορα μέρη, οἷον ἄνω καὶ κάτω, ὃ φαίνεται ἐν τοῖς φυτοῖς ἐναργῶς, ὧν αἱ μὲν ῥίζαι κάτω πέμπονται, οἱ δὲ κλάδοι ἄνω μετεωρίζονται. Ἐλεγε τοίνυν, ὅτι ἢ ἐπὶ τὸ κάτω αὐξῆσις τῶν φυτῶν γίνεται ἐκ τῆς κινήσεως τῆς γῆς

τῆς οὔσης ἐν τῇ συνθέσει τοῦ φυτοῦ καὶ φυσικῶς κατω φερομένης διὰ τὸ βάρος αὐτῆς, ἢ δὲ ἐπὶ τὸ ἄνω αὐξήσεις γίνεται ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ πυρός, ὃ διὰ τὴν αὐτοῦ κουφότητα φύσει φέρεται ἄνω.

Οὕτε γὰρ. Ἐνταῦθα ἀποδοκιμάζει τὴν προειρημένην δόξαν διχῶς· πρῶτον μὲν διὰ τοῦ μὴ καλῶς λαβεῖν τὸ ἄνω καὶ κάτω· δεύτερον, ἄλλον ὁ τρόπον, ἐν τῷ· Πρὸς δὲ τούτοις τίτῳ συνέχον· οὐ δὴ πρὸς σαφήνειαν εἰδέναι· δεῖ, ὅτι τὸ ἄνω καὶ κάτω καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν θέσεων διαφοραί, δηλονότι τὸ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν καὶ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, ἐν τισὶ μὲν διακρίνονται κατὰ φύσιν, ἐν τισὶ δὲ μόνον θέσει ὡς πρὸς ἡμᾶς. Ἐν οἷς μὲν γὰρ εἰσὶ διωρισμένα τὰ μέρη, ἃ φυσικῶς εἰσὶν ἀρχαὶ ἢ ὄρια τινῶν κινήσεων, ἐν τούτοις διακρίνονται αἱ προειρημέναι τῶν θέσεων διαφοραὶ κατὰ φύσιν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ παντός, οὐ πρὸς τὸ μέσον φύσει φέρονται τὰ βαρέα, πρὸς δὲ τὴν περιφέρειαν φύσει φέρονται τὰ κοῦφα. Καὶ ἄνω μὲν ἐστὶν αὐτοῦ, πρὸς ὃ φέρονται τὰ κοῦφα, κάτω δὲ εἴτουν μέσον, πρὸς ὃ φέρονται τὰ βαρέα. Ἐν δὲ τοῖς θνητοῖς ζῶσι κατὰ τὴν κίνησιν τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς τροφῆς διορίζονται τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω· ἄνω γὰρ λέγεται ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὃθεν τὴν τροφήν τὰ ζῶα λαμβάνουσι, κάτω δὲ τὸ ἀντικείμενον μέρος, δι' οὗ τὰ περιττώματα ἐκβάλλονται· τὸ δὲ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν διορίζονται ἐν τισὶ ζῶσι κατὰ τὴν αἴσθησιν· τὸ δὲ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, κατὰ τὴν τοπικὴν κίνησιν. Ἐν οἷς δὲ οὐδὲν μέρος διωρισμένον ἐστὶν ἀρχὴ ἢ πέρας τινὸς κινήσεως, ἐν τούτοις οὐ διορίζονται αἱ τῶν θέσεων διαφοραὶ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ μόνον θέσει ὡς πρὸς ἡμᾶς, ὡς ἐν τοῖς ἀψύχοις πράγμασιν. Ὅθεν ὁ αὐτὸς κίων λέγεται δεξιὸς καὶ ἀριστερός, καθὸ ἐστὶ δεξιὰ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀριστερά· ἐν τισὶ δὲ τῶν ζώων, ἐν οἷς διορίζονται κατὰ φύσιν τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, τῷ αὐτῷ τρόπῳ διορίζονται ὡσπερ καὶ ἐν τῷ παντί, οἷον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· τούτου γὰρ τὸ ἄνω μέρος, δηλονότι ἡ κεφαλὴ, ἐστὶ κατὰ τὸ ἄνω τοῦ παντός, τὸ δὲ κάτω πρὸς τὸ κάτω αὐτοῦ. Ἐν δὲ τοῖς φυτοῖς ἐστὶ τὸ ἀνάπαλιν· αἱ γὰρ ῥίζαι τῶν φυτῶν ἀναλόγως ἔχουσι τῇ κεφαλῇ· πρὸς γὰρ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν τάττονται· ὡς γὰρ τὰ ζῶα τὴν τροφήν λαμβάνουσι τῷ στόματι, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῇ κεφαλῇ, οὕτω τὰ φυτὰ ταῖς ῥίζαις. Τὰ δὲ ὄργανα λέγονται ἕτερα καὶ ταῦτα, εἴτουν ὅμοια καὶ ἀνόμοια, ἐκ τῶν ἔργων ἃ εἰσὶ τέλη αὐτῶν· ὃθεν αἱ τῶν φυτῶν ῥίζαι εἰσὶν ὅμοιαι ταῖς τῶν ζώων κεφαλαῖς, καὶ ὅμως εἰσὶ πρὸς τὸ κάτω. Ὅθεν ἐναντίως ἔχουσι τὸ ἄνω καὶ κάτω ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ ἐν τῷ παντί. Ἐν δὲ τοῖς ζῴοις μέσως ἔχουσι, διότι αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν οὐκ εἰσὶ πρὸς τὸ ἄνω τοῦ παντός οὐδὲ πρὸς τὸ κάτω αὐτοῦ. Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν ὃ λέγει· Τὸ ἄνω καὶ κάτω οὐκ ἐστὶ τὸ αὐτὸ πᾶσι, δηλονότι τοῖς ζῴοις

καὶ τῷ παντί. Ἄλλ' ὁ Ἐμπεδοκλῆς οὕτω λαμβάνει τὸ ἄνω καὶ κάτω ὡσπερ εἰ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἦν ἐν τε πᾶσι τοῖς ζῶσι καὶ τῷ παντί. Εἰ γὰρ ἡ κίνησις τῆς αὐξήσεως, καθ' ἣν διορίζεται τὸ ἄνω καὶ κάτω ἐν τοῖς ζῶσιν, κατὰ τὸν τρόπον εἴη τῶν βαρέων καὶ κούφων, καθ' ὃν διορίζεται
 5 τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω ἐν τῷ παντί, ἀκολουθήσειεν ἂν τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω ἐν πᾶσι τοῖς ζῶσι καὶ ἐν τῷ παντί. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς φυτοῖς τὴν αὐξήσιν τῶν ῥιζῶν λέγει εἶναι κάτω.

Πρὸς δὲ τούτοις. Ἐνταῦθα ἀποδοκιμάζει τὴν προειρημένην θέσιν ἄλλῳ τρόπῳ· οὐ πρὸς σαφηνεῖαν εἰδέναι δεῖ, ὅτι διὰ τὸ τὰ στοιχεῖα μὴ
 10 εἶναι ἐνεργεῖα ἐν τῷ συνθέτῳ ἀλλὰ δυνάμει, οὐκ ἔχει ἐν αὐτῷ ἕκαστον τῶν στοιχείων κεχωρισμένως τὴν ἰδίαν κίνησιν, ἀλλ' ὅλον τὸ σύνθετον ἢ μικτὸν κινεῖται· τῆ κινήσει τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν αὐτῷ στοιχείου. Εἰ δὲ ἕκαστον τῶν στοιχείων ἔχει κίνησιν ἰδίαν ἐν τῷ μικτῷ, ὡς Ἐμπεδοκλῆς τιθέναι· ἐδόκει, ἐπεὶ αἱ φυσικαὶ τῶν στοιχείων κινήσεις εἰσὶν εἰς τοὺς
 15 ἐναντίους τόπους, εἶπετο ἂν ὀλοκλήρως χωρίζεσθαι ἀλλήλων, εἰ μὴ ἦν τι τὸ συνέχον τὰ στοιχεῖα καὶ μὴ ἐὼν διασπᾶσθαι τελείως. Τοῦτο δὲ τὸ συνέχον καὶ μὴ ἐὼν διασπᾶσθαι μάλιστα δοκεῖ εἶναι αἰτία τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς τροφῆς, εἴπερ ἡ αὐξήσις κατὰ διάφορα μέρη συμβαίνει ἐκ τῶν διαφόρων κινήσεων τῶν στοιχείων· οὐ γὰρ δυνατὸν ἂν ἦν φαντασ-
 20 θῆναι πῶς γένοιτ' ἂν αὐξήσις τῶν στοιχείων πεφυκότων εἰς τὰναντία κινεῖσθαι, εἰ μὴ διὰ τοῦ μένειν συνημμένα πρὸς ἀλλήλα. Εἰ γὰρ παντελῶς χωρισθεῖεν, διαίρεσις ἂν εἴη, οὐκ αὐξήσις· τοῦτο δὲ προηγουμένως ἐστὶν αἰτία τῆς αὐξήσεως, τὸ συνέχον τὰ στοιχεῖα, ἵνα μὴ παντάπασιν ἀλλήλων διασπασθῆ. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς ζῶσι πράγμασιν. Ἡ ψυχὴ
 25 ἄρα ἐστὶν ἀρχὴ τῆς αὐξήσεως.

Δοκεῖ δὲ τισιν. Ἐνταῦθα τίθησι τὴν ἄλλην θέσιν, καὶ διαιρεῖται εἰς δύο· πρῶτον μὲν γὰρ τίθησιν αὐτήν· δεύτερον, ἀποδοκιμάζει, ἐν τῷ·
 Τὸ δὲ συναίτιον.

Ἰστέον δὲ ὅτι αὕτη ἡ δόξα διαφέρει τῆς πρώτης, καθὼ ἡ μὲν πρώτη, 80 ἀπεδίδου τὴν αἰτίαν τῆς αὐξήσεως καὶ τροφῆς διαφοροῖς στοιχείοις, δηλονότι τῷ πυρὶ καὶ τῇ γῆ· αὕτη δὲ ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν αὐτῶν τῷ πυρὶ μόνον. Καὶ ἐκινήθησαν πρὸς ταύτην τὴν δόξαν ἐκ τούτου τοῦ λόγου. Ἐκεῖνο γὰρ δοκεῖ εἶναι ἀρχὴ τινὸς πάθους καὶ κινήσεως ἐν τινι, ὅπερ καθ'αυτὸ ἔχει τὸ πάθος ἐκεῖνο ἢ τὴν κίνησιν, ὡσπερ τὸ πῦρ καθ'αυτὸ
 85 θερμὸν ὃν αἰτία γίνεται θερμῆς ἐν τοῖς μικτοῖς πράγμασι· καὶ ἡ γῆ, καθ' αὐτήν οὕσα βαρεῖα, ἐστὶν αἰτία βαρύτητος ἐν αὐτοῖς· ἐν δὲ τοῖς στοιχείοις μόνον τὸ πῦρ δοκεῖ τρέφεσθαι καὶ αὔξειν, εἰ ἐπιπολαίως περὶ τῆς τροφῆς καὶ αὐξήσεως διαλεγοίμεθα. Μόνον τοίνυν δοκεῖ τὸ πῦρ εἶναι

τὸ ποιοῦν τὴν αὐξῆσιν καὶ τὴν τροφήν ἐν τοῖς ζῴοις καὶ τοῖς φυτοῖς·
 πότερον δὲ ἀληθῶς τὸ πῦρ τρέφεται τε καὶ αὖξει, κατωτέρω φανερωθήσεται.

Τὸ δὲ συναίτιον. Ἐνταῦθα ἀποδοκιμάζει τὴν προειρημένην θέσιν.

Ἰστέον μέντοι, ὅτι ἡ προειρημένη θέσις ἔχει τι ἀληθείας· ἀνάγκη γάρ ἐστι πᾶσαν τροφήν ἐψείσθαι, ὃ γίνεται διὰ πυρός· ὅθεν τὸ πῦρ ὁ
 τρόπῳ τινὶ ἐνεργεῖ εἰς τὴν τροφήν καὶ ἀκολουθῶς πρὸς τὴν αὐξῆσιν, οὐ
 μέντοι ὡς πρωτοτύπως καὶ ἀρχοειδῶς ἔρων· τοῦτο γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς· f. 300 v
 ἀλλ' ὡς δεύτερον ποιοῦν καὶ ὀργανικόν. Καὶ διὰ τοῦτο φησὶν ὅτι συναίτιον
 μὲν πως ἐστίν, ὡσπερ τὸ ὄργανον συναίτιον ἐστὶ τοῦ πρώτως ποιοῦντος,
 οὐ μέντοι γε ἀπλῶς αἰτία ἐστίν, ὡσπερ αὐτὸ τὸ ποιοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον 10
 τοῦτον τὸν τρόπον αἰτία ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ὅπερ οὕτως ἀποδείκνυσιν. Τοῦτο
 ἐστὶν ἀρχοειδὲς ἐν ἐκάστη ἐνεργείᾳ, παρ' οὗ ἐπιγίνεται τὸ πέρασ καὶ ὁ
 λόγος τῷ γινομένῳ, ὡς ὀθλον ἐπὶ τῶν τεχνητῶν, ὅτι τὸ πέρασ καὶ ὁ
 λόγος τοῦ κιβωτίου ἢ τῆς κλίνης οὐκ ἐπιτίθεται παρὰ τῶν ὀργάνων, ἀλλὰ
 παρὰ τῆς τέχνης αὐτῆς· τὰ γὰρ ὄργανα ἔχουσιν ἀδιαφόρως πρὸς τὸ 15
 συνεργεῖν πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο καὶ τὴν ποσότητα καὶ πρὸς ἄλλα· ὁ γὰρ
 πρίων, ὅσον τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ, πέφυκε πρίζειν τὸ ξύλον, ὥστε ἀρμόσαι καὶ
 θύρα καὶ σκίμποδι καὶ οἰκία καὶ οἰαδῆπτε ποσότητι· ἀλλὰ τὸ οὕτω
 πρίζεσθαι τὸ ξύλον, ὥστε ἐπιτίθειον εἶναι αὐτὸ πρὸς τὸ τοιοῦτον εἶδος
 καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην ποσότητα, ἐκ τῆς δυνάμεως ἐστὶ τῆς τέχνης· φανερόν 20
 δὲ ἐστίν, ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὀρισμένον πέρασ καὶ λόγος
 ὀρισμένος μεγέθους καὶ αὐξήσεως. Ὡσπερ γὰρ παντὶ εἶδει ὀφείλονται
 ἴδια τινὰ συμβεβηκότα, οὕτω καὶ ἴδια ποσότης, εἰ καὶ μετὰ τινος διαφορᾶς
 διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ὕλης καὶ ἄλλας αἰτίας ἀτομικᾶς· οὐ γὰρ πάντες
 οἱ ἄνθρωποι μιᾶς εἰσὶ ποσότητος. Ἄλλ' ὁμως ἐστὶ τις ποσότης μεγέθους, 25
 ἣς τὸ ἀνθρώπινον εἶδος οὐχ ὕπερκετείνεται, καὶ ποσότης τις αὐθις οὕτω
 μικρά, ὅφ' ἦν ὁ ἄνθρωπος οὐχ εὐρίσκεται. Τοῦτο τοίνυν, ὅπερ ἐστὶν
 αἰτία τοῦ ἀφωρίσθαι τὸ μέγεθος καὶ τὴν αὐξῆσιν, ἡ ἀρχοειδῆς αἰτία ἐστὶ
 τῆς αὐξήσεως. Αὕτη δὲ οὐκ ἐστὶ πῦρ· φανερόν γὰρ ὅτι τὸ πῦρ οὐκ
 αὖξει μέχρις ὀρισμένης ποσότητος, ἀλλ' ἐπ' ἄπειρον ἐκτείνεται, εἰ ἐπ' ἄπει- 30
 ρον ἢ πρὸς καῦσιν ἐπιτηδεῖα ὕλη εὐρίσκεται. φανερόν τοίνυν, ὅτι τὸ
 πῦρ οὐκ ἐστὶν ἀρχοειδὲς ποιοῦν ἐν τῇ αὐξήσει καὶ τῇ τροφῇ, ἀλλὰ μᾶλλον
 ἡ ψυχὴ. Καὶ τοῦτο εὐλόγως συμβαίνει, διότι ὁ ὀρισμὸς τῆς ποσότητος
 ἐν τοῖς φυσικοῖς πράγμασιν ἐστὶ μᾶλλον ἐκ τῆς μορφῆς, ἣτις ἐστὶ τοῦ
 εἶδους ἀρχή, ἢ ἐκ τῆς ὕλης· ἡ ψυχὴ δὲ παραβάλλεται πρὸς τὰ ἐν τῷ 35
 ζῶντι σώματι στοιχεῖα ὡς εἶδος πρὸς ὕλην. Μᾶλλον τοίνυν τὸ πέρασ καὶ
 ὁ λόγος τοῦ μεγέθους καὶ τῆς αὐξήσεως ἐστὶ παρὰ τῆς ψυχῆς ἢ παρὰ
 τοῦ πυρός.

16 πρὸς avant τὴν add B 23 διαφορᾶς om A, qui laisse un blanc; en marge B

Ε. Δ. της Κ. τ. Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006